

5. DISAIN

➤ põhitegevusala

- disain

2015. a

Ettevõtete/asutuste arv:	677
Töötajate arv:	1 060
Tulu (mln eurot):	42,2

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
LÜHIKOKKUVÕTE	4
5.1. PAKKUMINE	5
5.1.1. ETTEVÕTETE JA TÖÖTAJATE ARV.....	5
5.1.2. TURU MAHT JA VÄLISKAUBANDUS	6
5.1.3. TOOTEDISAIN	9
5.2. NÕUDLUS	11
5.2.1. SISETURU NÕUDLUS.....	11
5.2.2. AVALIKU SEKTORI HUVID.....	11
5.3. ORGANISATSIOON JA FINANTSEERIMINE	12
5.3.1. FINANTSEERIMINE	12
5.3.2 ORGANISEERITUS	14
5.3.3 SEOSSED TEISTE TEGEVUSVALDKONDADEGA JA LOOMEMAJANDUSE SEKTORITEGA	16
5.4. HARIDUS	18
5.5. TUGEVUSED, NÕRKUSED, ARENGUVÕIMALUSED JA TAKISTUSED	21
5.6. ARENGUPROGNOOS 3-5 AASTAKS	23
5.7. EKSPERDID JA ÜMARLAUD	24
LISA 5.1. DISAINI VALDKONNA TEGEVUSED EESTI MAJANDUSE TEGEVUSALADE KLASSIFIKAATORI (EMTAK) JÄRGI	25

SISSEJUHATUS

Disain on strateegiline arendusprotsess väga paljudes valdkondades, mis puudutab tooteid, teenuseid, keskkonda, kommunikatsiooni jne. Disaini oluliseks kvaliteediks on alati toote, teenuse, keskkonna ökonoomsus. Antud uuring annab ülevaate Eesti disaini hetkeseisust, viimase aja majandustrendidest, lähtudes disaini valdkonna tegevusplaanist ja toob välja lähituleviku arenguprognosisid. Töö põhiülesandeks on disaini valdkonna majanduslike aspektide kaardistamine (ettevõtete arv, töötajate arv, müügitulu jne), kuid samas on analüüsitud disainialase hariduse võimalusi, tehtud ülevaade eesti disaini tugiorganisatsioonidest, valdkonna tugevustest, nõrkustest, arenguvõimalustest ja takistustest. Lisaks SWOT analüüsile on esitatud 3-5 aasta arenguprognosis. SWOT-i ja prognoosi aluseks on valdkonna ettevõtete ja ekspertide poolt antud hinnangud.

Valdkonna analüüsimisel on kasutatud Statistikaameti ja Äriregistri andmeid, mida on täiendatud valdkonna ekspertide hinnangutega, sest statistika on jätkuvalt puudulik ja kohati ka ekslik. Töös esitatud arengusuundadeks on 2014. aastal Riigikogu poolt kinnitatud dokumendi "Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020" disaini osa ja disainerite poolt väljatöötamisel olev arengukava. Lisaks sellele on töö raames läbi viidud ekspertintervjuud disainisektoris töötavate inimestega ja töötleva tööstuse ettevõtete esindajatega.

Disaini valdkonna kaardistamisel on vaatluse all disainiteenust pakkuvad äriühingud, mis on Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK) alusel liigitatud koodi 74101 alla (lisa 5.1). Disainerite teenust kasutatakse pea kõigis majandusharudes, kusjuures töötlev tööstus ja teenindus on olulisemateks disainiteenuse tarbijateks, sellest lähtuvalt uuriti tootedisaini olukorda, edaspidi peab vaatluse alla võtma ka teenindussektori. Palju disainereid töötab reklaami- ja infotehnoloogia ettevõtetes, kus väärtust luuakse samuti läbi disaini.

Disaini valdkonna all ei analüüsita reklaamidisainerite, sisearhitektide, tarbekunstnike tegevust, kuigi paljud nende alamvaldkondade esindajad kuuluvad Eesti Disainerite Liidu liikmete hulka. Analoogselt eelmise kaardistusega (2013. a) on need vastavalt reklaami, arhitektuuri ja kunsti valdkonna all.

LÜHIKOKKUVÕTE

Äriregistri andmetel tegeles disaini valdkonnas 2015. aastal 677 ettevõtet, sealhulgas seitse mittetulundusühingut (MTÜ). Kokku oli hõivatud 1 060 inimest, nende seas 112 füüsilisest isikust ettevõtjat (FIE). Disaini valdkonnas tegutsevate äriühingute, MTÜ-de ja FIE-de müügitulu oli 42,2 mln eurot, sellest 41,4 mln eurot teenisid äriühingud. Kiiresti areneb avaliku sektori, teenindussektori, keskkonna disain. Kaardistamise käigus uuriti lisaks disainiteenust pakkuvatele ettevõtetele olukorda töötlevas tööstuses. Tootjate küsitlus näitas, et tootedisaini nõudlus on tööstuses suures osas välja kujunenemata, samas ekspertide hinnangul on viimastel aastatel olukord paranenud, on tekkinud disainiintensiivne ettevõtlus. Samal ajal on tootedisaini potentsiaalne turg väga suur, kuna hõlmab tervet töötlevat tööstust, jaekaubandust jm. Tootedisaini välisturu müügi kohta võib tinglikult öelda, et suurel määral kajastub see töötleva tööstuse ekspordis.

Disaini valdkonna lähiaastate peamised tegevussuunad on välja töötatud arengukavas "Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020". Lisaks sellele on väljatöötamisel arengukava ka disainerite poolt. Disaini valdkonna arendamiseks on välja kujunenud tugistruktuurid (eelkõige Eesti Disainerite Liit ja Eesti Disainikeskus).

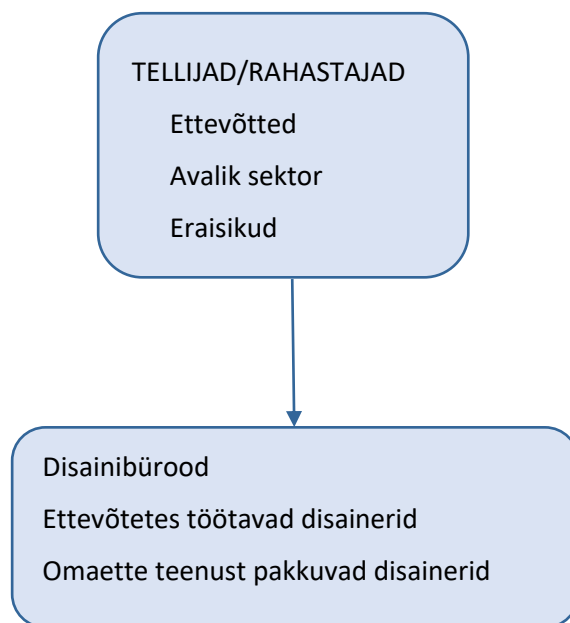
Valdkonna suurimaks rahastajaks on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS), rahalisi vahendeid on eraldanud ka Eesti Kultuurkapitali kujutava ja rakenduskunsti ning arhitektuuri sihtkapitalid. Lisaks sellele on nii Eesti Disainerite Liit kui Eesti Disainikeskus saanud toetust Kultuuriministeriumilt.

Disainiteenust pakuvad disainibürood on enamuses 1-2 inimese väikeettevõtted ning see takistab arengut ja suuremate tellimuste vastuvõtmist. Viimastel aastatel on Eestis loodud disainibüroode võrgustik.

5.1. PAKKUMINE

Disainiteenust pakuvad peamiselt vastavad bürood. Mitmed disainintensiivsed ettevõtted on loonud oma tootearenduse sh ka disaini osakonnad. Ettevõtetes töötavad ka üksikud disainerid. On olemas disainerid, kes teostavad isiklikke tellimusi.

Joonis 5.1. Disainivaldkonna väärtusahel

5.1.1. Ettevõtete ja töötajate arv

Disainerite tegevusvaldkonda kirjeldab Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK) kood 74101 (lisa 5.1). Nagu varasematel loomemajanduse kaardistamistel, ei käsitleta antud uuringus disaini valdkonnas sisearhitektide tegevust, kuna seda kajastab arhitektuuri valdkond. Osa disainifirmasid on kodeeritud kunstialase loometegevuse (EMTAK 90031) alla ja ka vastupidiselt. Lisaks on märkimisväärne arv firmasid ekslikult kodeerinud oma tegevusalaks disainiteenuste pakkumise, kuid tegelikult tegelevad nad kirjastamisega, jae- ja hulgimüügiga jne. Samuti on disaini valdkonna koodiga paljud käsitöö-ettevõtted, keda käsitletakse antud uuringus käsitöö valdkonnas. Sellest lähtudes võib öelda, et analoogselt eelmiste loomemajanduse kaardistustega ei vasta disaini valdkonna kirjeldus täiel määral EMTAK-i koodile, kuid endiselt on antud kood ainus alus disaini tegevusala andmebaasile. Analüüsis on kasutatud antud koodi korrigeeritud andmeid.

Äriregistri korrigeeritud andmetel pakkus disainiteenust 2015. aastal kokku 677 ettevõtet (vt tabel 5.1) ja võrreldes 2011. aastaga on ettevõtete arv kasvanud 41,6%, 2016. aastal kasvas firmade arv 709-ni, mida oli 4,7% rohkem kui 2015. aastal. Siinhulgas on nii spetsialiseerunud disainibürood kui ka laiema tegevusalaga firmad, kelle põhitegevusalaks on disain. Lisaks äriühingutele tegeles disainiga 2015. aastal seitse mittetulundusühingut (MTÜ-d). Disainifirmad on enamasti väikeettevõtted, kus töötab 1–2 inimest (keskmiselt 1,6 inimest ettevõtte/asutuse kohta).

Tabel 5.1. Disaini valdkonna majandusnäitajad 2011, 2015 ja 2016

	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011 (%)
Ettevõtete arv	478	677	709	41,6
Äriühingud	476	670	703	40,8
MTÜ-d	2	7	6	250,0
Töötajate arv	600	1 060	1 083	76,7
Äriühingud	476	937	963	96,8
MTÜ-d	9	11	11	22,2
FIE	115	112	109	-2,6
Müügitulu (tuh eurot)	12 693	42 209	35 570	232,5
Äriühingud	12 112	41 388	34 521	241,7
MTÜ-d	7	269	514	36,4 korda
... FIE-d*	574	552	535	-3,9

* FIE-d on registreeritud Äriregistris, kuid andmed ettevõtlustulu ja -tulemi kohta esitatakse Maksu- ja Tolliametile, kes edastab need Statistikaametile. Statistikaameti andmetel teenis 112 füüsilisest isikust ettevõtjat disainitegevusega (EMTAK 74101) 2015. aastal ettevõtlustulu 552 tuh eurot, kuid need andmed võivad sisaldada ka FIE-dest sisearhitektide tulu.

Allikad: Äriregister, Statistikaamet

Äriregistri korrigeeritud andmetel töötas 2015. aastal disaini valdkonna äriühingutes 937 inimest. Lisaks nendele oli sektoris 112 füüsilisest isikust ettevõtjat (FIE-d) ja mittetulundusühingutes töötas 11 nimest. Sektoris kokku oli 1 060 töötajat, mida oli 77% enam 2011. aastaga võrreldes. Osal firmadel puudus majandusaasta aruandes töötajate arv, kuid samas oli näidatud müügitulu ja äritegevuse tulemit, tinglikult on uuringus arvestatud, et nendes firmades töötas üks inimene.

5.1.2. Turu maht ja väliskaubandus

Disaini valdkonna ettevõtted võib liigitada põhiliselt kahte gruppi – disainiteenust pakuvad ettevõtted, ehk disainibürood, kes müüvad peamiselt disainiteenust ja ettevõtted, kes pakuvad disainiteenust koos tootmisega.

Esimese grupi disainibüroode tegevuseks on:

- toote- ja mööblidisain;
- graafiline disain ja visuaalne identiteet;
- kasutajakogemuse, kasutajaliidese disain, interaktsiooni disain;
- kodulehtede ja muu digitaalne disain;
- teenuse disain;
- disaini juhtimise ja muu disainialane konsultatsioon;
- disainikoolitused.

Teise grupi ettevõtted, kelle tegevuseks on nii disain kui tootmine, pakuvad:

- toote disaini ja tootmist;
- messide, näituste disaini;
- graafilist disaini ja visuaalset identiteeti koos trükkimise ja siltide tootmisega;
- kasutajaliidese, veebi ja (digitaalse) süsteemi disaini ning programmeerimist;

- digitaalsete mängude ja toodete disaini ja tootmist;
- disainisuunalist animatsiooni tootmist;
- tarbekunsti valdkonna teenuseid (mood jne);
- disaini teenindust (3D mudeldamine, renderdused, maketid jne);
- stilistide, kujundajate, dekoraatorite jne kolmanda astme disainiteenuseid.

Äriregistri korrigeeritud andmetel ulatus disaini valdkonnas (EMTAK kood 74101) tegelevate firmade tulu 2015. aastal 42,2 mln euronit (keskmiselt 62,3 tuh eurot ettevõtte/asutuse kohta ja 40 tuh eurot töötaja kohta), mida oli üle kolme korra rohkem kui eelmise uuringu ajal 2011. aastal. Samas langes 2016. aastal müügitulu 2015. aastaga võrreldes 16% (vt tabel 5.1). Selle üheks põhjuseks võib pidada 2015. aastal TOP 10 kuulunud OÜ Museko (vt tabel 5.2) majandusliku olukorra halvenemist, sest firma müügitulu oli 2016. aastal 52% väiksem eelmise aastaga võrreldes. 2015. aasta TOP 10-s kolmandal kohal olnud firma AS Swiss Property ei tegele disainiga alates 2016. aastast, vaid koostab sisekujundusprojekte. Lisaks äriühingutele teenisid 2015. aastal FIE-d tulu kokku 552 tuh eurot.

Disainiteenustes on suur osakaal moe, mööbli ja sisekujunduselementide disainil, tööstusettevõttes kasutavad toote- ja pakendidisaini. Toimub kiire teenuste disaini areng, mis suurel määral puudutab avalikku sektorit, areneb ka IT- sektori ja pangateenuste disain. Tekkinud on keskkonna- ning tervishoiudisain. Kahjuks puudub võimalus tuua välja erinevate disainiliikide müügitulu. TOP 10-sse kuuluvad firmad andsid 2015. aastal poole äriühingute käibest (vt tabel 5.2), mis oli absoluutsummas ligi 20,6 mln eurot (2011. a 12,1 mln eurot). Nagu eespool märgitud, vastava EMTAK koodi all on näidatud nii disainilahendusi pakkuvate firmade müügitulu kui ka laiema tegevusvaldkonnaga disainifirmad, mille põhitegevusalaks on disain. TOP 10 ettevõtte töötajad moodustasid 13% äriühingute töötajate arvust, mis näitab, et nagu varemgi pakuvad disainiteenust väikesed ühe-kahe töötajaga firmad.

Tabel 5.2. Suurima müügituluga disaini valdkonna äriühingud 2015

Äriühingu nimi	Müügitulu, (tuh eurot)	Töötajate arv
1. AS Shishi	7 462	18
2. OÜ Museko	4 778	22
3. AS Swiss Property	3 117	47
4. OÜ Good Design	1 362	2
5. OÜ Produktsioonigrupp	917	7
6. OÜ Listonia	800	1
7. OÜ Brand Manual	713	12
8. OÜ Sirvos	546	3
9. OÜ Koor	497	7
10. OÜ Ten Twelve	424	1
KOKKU TOP 10	20 616	120
KOKKU ARIÜHINGUD	41 388	937
<i>TOP 10 osakaal, %</i>	<i>49,8</i>	<i>13,0</i>

Allikas: Äriregister

Äriregistri andmetel oli valdav osa disainerite tegevuse müügitulust teenitud kohalikul turul. 2015. aastal oli äriühingute kogumüük 41,4 mln eurot (vt tabel. 5.1) ja müük välisturule 15,4 mln eurot, mis moodustas 37% kogumüügist. 2016. aastal oli äriühingute kogumüük 34,5 mln eurot, millest 33% moodustas ekspordikäive. Samal ajal on ekspertide hinnangul disainibüroode ekspordivõimekus madal ja juhuslik, moodustades ligikaudu 10% nende käibest. Olukorra parandamiseks on riik alustanud läbi Disainikeskuse disainibüroode ekspordiprogrammiga, mille käigus otsitakse sobivaid sihtgrupe, turundusviise, luuakse kontakte ja toetatakse kommunikatsiooni.

Eestis on arvestatav hulk isetootvate disainerite (*designer-maker grupp*) ettevõtteid (ekspertide hinnangul üle 300 väikefirma), kes kujundavad ja pakuvad väikese tiraažiga, kõrge kvaliteediga sisustus-, moe-, aksessuaari- jms tooteid ja kes suudavad neid koduturul müüa. Samal ajal on nende võime välisturgudele siseneda madal ning nad tegelevad igapäevaselt väikeettevõtete probleemidega. Barjäärideks on nii tootmiskorraldus (seeriatootmine), rahvusvaheline müügi- ja turundusvõimekus (puudub ekspordiplaan ja -kogemus, ostjate, edasimüüjate, agentide kontaktid välisturgudel, puuduvad professionaalsed müügimaterjalid ostjatele, kommunikatsiooni ja avalike suhete partnerid jms). Lisaks sellele on ka käibevahendite puudus edasise arengu finantseerimiseks.

Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt läbiviidud küsitlus näitas, et vaatamata raskustele on Eestis firmasid, kellel välisturu nõudlus on suurem kui nende võimalused tellimuste täitmiseks. Seega on valdkonna arenguvõimaluseks Eesti disainerite aktiivsem tegevus välisturul.

Suuremateks disaini teenuste sihtriikideks olid Saksamaa, Prantsusmaa, Venemaa. Disaini valdkonna arendamiseks on Eesti Disainerite Liit loonud Eesti autoridisaini platvormi Eesti Disaini Maja¹, mille ülesanneteks on Eesti disainerite loomingu tutvustamine ja müük Eestis ja välismaal. Eesti Disaini Maja egiidi all on esinetud Peterburis, San Franciscos, Brüsselis, Londonis, Milanos, Viinis, Stockholmis, Washingtonis ning erinevates Soome linnades. Tihe koostöö toimub ka Prantsusmaaga. Viimastel aastatel on Eesti disainerid aktiivselt võtnud osa erinevatest üritustest ja näitustest²:

2015. aasta aprillis osaleti Milano Disaininädalal, mis on tuntuim ja rahvarohkeim disainiüritus Euroopas ning külastatavus oli 80 000 inimest.

Eesti Disainerite Liit (EDL) on välja töötanud välisriikides Eesti disaini tutvustamiseks kontseptsiooni „Size Doesn't Matter“. Esmakordselt toimus eelnimetatud Eesti disaini näitus 2015. aasta novembris Viinis. Kolleksioon koosnes kõrge kvaliteediga autoridisaini (väikesetiraažilistest) põhiliselt sisustamise toodetest. Esindatud oli ligi 50 disainerit. Eelnevalt sai ekspositsiooni näha ka Brüsselis ja Londonis.

2016. aasta aprillis Milanos toimunud disaininädalal sai näha kahte Eesti disaini väljapanekut: Eesti Disaini Maja uut tootekolleksiooni ning Eesti Disainerite Liidu väljapanekut „Inimlikud linnad“.

2016. aasta mais avati Stockholmis Eesti disaini tutvustav rändnäitus „Size Doesn't Matter“, kus oli esindatud üle 40 disaineri.

2016. aasta septembris toimusid Eesti moe- ja disainipäevad Washingtonis, kus oli esindatud 22 Eesti disainibrändi. Antud ürituse eesmärgiks oli tutvustada USA turul Eesti tugevaid brände, luua alus pikaajalistele müügi- ja koostöövõimalustele potentsiaali omavatele loomemajandussektori ettevõtetele ning arendada sektori e-kaubandust.

¹ www.estoniandesignhouse.ee

² www.edl.ee

Samal ajal puudub endiselt riiklik statistika imporditud disainilahenduste, disaineesemete jne kohta.

Süsteemne tegelemine edukate ettevõtetega eksporditurgudele sisenemiseks annab disaineritele vajaliku kogemuse ja võimaluse edasiseks arenguks. Rahvusvaheliselt edukaks osutumisel aitavad unikaalsed disainerbrändid kujundada riigi mainet ning luua ka arvestatavat ekspordikäivet. Tugevate brändide tekkimine on eeldus lisandväärtuse tõusuks Eesti ettevõtluses.

Lisaks sellele võib tinglikult öelda, et tootedisaini müük välisurule kajastub suurel määral tööstustoodangu ekspordis. Tootedisaini import kajastub omakorda tööstustoodangu impordis.

5.1.3. Tootedisain

Disainiintensiivne ettevõtlus on kolmandaks disainiliigiks Eestis. Seda arendavad tootmise või müügiga tegelevad ettevõtted, kellel on oma kaubamärgid ja kes disainivad ise enamuse oma toodangust. Sealjuures võib disainiteenus olla nii majasisene kui ka sisse ostetav. Selle disainiliigiga tegelevad käsitööettevõtted, mikroettevõtted, kes loovad mõnda üksikut toodet, moetööstuse ettevõtted, mööblit ja sisustusaksessuaare tootvad ning tekstiili- ja vaibatootmise ettevõtted.

Üheks suuremaks tootedisaini tarbijaks on töötlev tööstus, kus 2015. aastal tegutses üle 7000 ettevõtte. Endiselt puudub Eestis statistika, mis näitaks töötlevas tööstuses hõivatud disainerite arvu ja nende poolt loodud lisandväärtuse osakaalu toodangu mahus.

Antud uuringus on muuhulgas vaadeldud disainerite rakendatust tööstusettevõtetes. Selleks küsitles EKI 75 ettevõtet³. Esitati järgmised küsimused: kas ettevõttes töötavad põhikohaga disainerid või ostetakse teenust sisse, juhul kui töötavad, siis mitu neid on ning kas nad on Eesti või välismaa disainerid. Küsitluse tulemustest selgus, et vähestel ettevõtetel on oma disainerite üksused ning suurem osa töötleva tööstuse ettevõtteid ostab disainiteenust sisse ja seda enamuses Eesti büroodelt. Mitmes ettevõttes tegeleb disainiga 1-2 inimest. Vaid üksikutes suuremates ettevõtetes on disainereid rohkem. Küsitletud 75-s ettevõttes töötas 2018. aasta jaanuari seisuga kokku 61 disainerit või tootearendusega seotud spetsialisti, nende seas disainer-konstruktorid (vt tabel 5.3). Harudeks, kus kasutatakse kõige rohkem tööstusdisaini, on rõiva- ja mööblitootmine ning plasttoodete tööstus (aknakatted). Nagu ka eelmise kaardistuse ajal, tegutseb kõige suurem disainerite üksus rõivatööstuse ettevõttes AS Baltika Grupp, kus töötab 17 disainerit, kusjuures 2011. aastal oli neid 30. Aknakatete tootja AS Sunorek on endiselt disainerite arvu järgi teisel kohal. Mööblitootmises (AS Standard, OÜ Softrend, AS Thulema), mis kuulub disainiintensiivse ettevõtluse alla, töötavad vaid üksikud disainerid, see näitab, et enamus tööstusharu ettevõtteid kasutab sisseostetud disainilahendusi. Mitmed toiduainete tootjad (nt AS Kalev, AS Tere) on palganud pakendi-disainereid.

Madal disainiteadlikkus pidurdab toodete/teenuste disaini arendamist ja seeläbi lisandväärtuse kasvu. Eesti ettevõtetes leidub palju sisemisi barjääre, mis on takistuseks tootlikkuse tõstmisele läbi innovatsiooni ja disaini. Arengufondi uuringu⁴ kohaselt on kaks põhjust, miks tegelevad Eesti ettevõtted vähe tootearendusega: rahastamisvahendite puudus ja ettevõtete madal suutlikkus tootearenduse protsessi läbi viia. Olukorra parandamiseks pakub EAS „Disainibuldooseri“ programmi⁵, mis on tootmis-

³ E-posti teel viidi küsitlus läbi 17.-25.01.2018; telefoniküsitlus viidi läbi 23.-25.01.18. Valim koosnes 75 töötleva tööstuse ettevõtetest.

⁴ Tooteinnovatsiooni investeerimisprogramm, Arengufond, Ernst&Young, jaanuar 2016

⁵ www.eas.ee

Tabel 5.3. Küsitatud töötleva tööstuse ettevõtted disainerite arvu järgi

Äriühingu nimi	Disainerite arv
1. AS Baltika Grupp	17
2. AS Sunorek	16
3. AS Arens-Mööbel	12
4. OÜ Tallinna Kunstkeraamikatehas	4
5. AS Proflin	2
6. AS Kalev	2
7. AS T&T Mang	2
8. OÜ Softrend	1
9. AS Standard	1
10. AS Tere	1
11. AS ETS Nord	1
12. AS Stokker	1
13. AS Suva	1
Kokku 13 ettevõtet	61

ettevõtetele suunatud arenguprogramm, kus koolitajad ja mentorid aitavad Eesti ettevõtetel viia oma tootearendusprotsess uuele tasemele, kus esikohal on kliendikeskne lähenemine ning probleemi lahendamine. Selle programmi elluviimisel on EAS-i partneriks Eesti Disainikeskus. Arengule aitab kaasa Eesti Disainikeskuse poolt avatud Eesti disainibüroode võrgustik, mille esmane eesmärk on luua kvaliteetne kontakt tellija ning teenuse pakkuja vahel. Disainibüroode andmebaas annab hea ülevaate erinevate disaini valdkonna edukamatest ja aktiivsematest tegijatest.

5.2. NÕUDLUS

5.2.1. Siseturu nõudlus

Nõudlus disainiteenustele suureneb, seda näitab müügitulu kasv ja töötajate arvu suurenemine (vt tabel 5.1). Ekspertide hinnangul on endiselt väga suur nõudlus disainibüroode poolt pakutavale graafilise ja veebidisaini teenusele, eriti firmastiili ning visuaalse identiteedi loomisele. Graafilist ja veebidisaini kasutatakse peaaegu kõigis majandussektorites, kaasa arvatud avalikus sektoris. Kasvab nõudlus teenuste disainile, et muuta teenus kasutajale mugavamaks ja atraktiivsemaks. Üheks suuremaks teenusedisaini kasutajaks on finantssektor, eriti internetipanganduse osas, kus kasutatakse uusi disaini suundi. Suuremat huvi tuntakse ka keskkonna- ja tervishoiudisaini vastu. Töötleva tööstuse ettevõtete nõudlus disaini järgi on tagasihoidlikum, küsitluse kohaselt paljud nendest ei rakenda disainereid, kuid ostavad disainiteenust sisse (enamasti pakendidisaini). On ettevõtteid, kes teatasid, et nende toodang ei vaja professionaalse disaineri teenust ning nende jaoks on see lisakulu. Suuremat nõudlust disainiteenustele pidurdab ka elanikkonna madal ostujõud.

5.2.2. Avaliku sektori huvid

Avalikus sektoris tähtsustatakse disaini väärtust üha rohkem, seda nii avalike teenuste kui poliitikate loomisel. Kaasaaegsete avalike teenuste loomisel lähtutakse kasutaja vajadustest, see põhimõte kehtib nii sektori juhtimises kui poliitikakujundamises. Disainikasutuse aluseks on soov luua paremat ja inimkesksemat keskkonda, mugavaid ja efektiivseid teenuseid ning tooteid.

Disainikasutus ja valmisolek selleks on organisatsiooniti erinev, eristada saab järgmisi tasandeid⁶:

- disaineri kaasamine avaliku sektori organisatsioonis on projektipõhine, konkreetse probleemi lahendamiseks, kusjuures disainiprintsiipide järgimine on ühekordne ning laiemat mõju kogu organisatsioonile ei avalda;
- avaliku sektori organisatsioon on oskuslik disainiteenuste tellija ning kasutab disaini töövahendeid igapäevatoos ning otsustusprotsessides, selle tõttu organisatsioonikultuur ja töömeetodid muutuvad paindlikumaks, probleeme lahendatakse kiiremini, nutikamalt ja kodanikesksemalt.

⁶ www.disainikeskus.ee

5.3. ORGANISATSIION JA FINANTSEERIMINE

5.3.1. Finantseerimine

Enamus disainiettevõteteid on äritegevusest tulu teenivad firmad. Samal ajal toetab valdkonna arendamist ka riik. Kultuuriministeerium eraldab toetusi tunnustatud loomeliitudele. Alates 2009. aastast on Eesti Disainerite Liit (EDL), mis loodi 1989. aastal, tunnustatud loomeliit ning 2015. aastal sai EDL toetustena loovisikutele jagamiseks 24 tuhat eurot ja 2016. aastal 24,5 tuhat eurot. Lisaks sellele, toetati samal eesmärgil ka Eesti Kujundusgraafikute Liitu 2015. aastal 19,9 tuhande euroga ja 2016. aastal 21,4 tuhande euroga (vt tabel 5.4). Nii 2015. aastal kui ka 2016. aastal maksis Kultuuriministeerium Eesti Disainikeskusele tegevuskulude katteks 30 tuhat eurot.

Tabel 5.4. Loovisikute ja loomeliitude seaduse alusel riigieelarvest eraldatud toetused 2011, 2015 ja 2016 (tuh eurot)

Toetuse saaja	2011	2015	2016
Eesti Disainerite Liit	17,9	24,0	24,5
Eesti Kujundusgraafikute Liit*	17,9	19,9	21,4

* 2015. aastal nimetati disaini valdkonna loomeliiduks, enne seda oli kunsti valdkonna loomeliit.
Allikas: Kultuuriministeerium

Riik toetab disaini valdkonda ka läbi Eesti Kultuurkapitali. Eesti Kultuurkapitali rahaline toetus disaini valdkonnale sisaldub peamiselt kahe sihtkapitali eraldistes: arhitektuuri sihtkapital ning kujutava ja rakendus kunsti sihtkapital. Nagu varemgi, on arhitektuuri sihtkapitalist toetusi saanud OÜ Eesti Disainerite Liit, Eesti Disainikeskus ja MTÜ Disainiöö. Nendest vahenditest finantseeriti:

- Eesti disaini väljapanekut Milano Disaininädalal aastatel 2015 ja 2016;
- Eesti disaini tutvustavat näitust „Size Doesn't Matter“ Viinis ja Stockholmis;
- „Eesti disaini aastaraamat 2015-2016“ koostamist ja väljaandmist;
- osavõttu maailma disainiorganisatsiooni ICSID üldkogust ja kongressist;
- seminaridel, töötubades osalemist erinevates riikides;
- väliskomandeeringute transpordikulutusi;
- Disainiöö festivali läbiviimist, mis pälvis 2015. aastal maineka rahvusvahelise kvaliteedimärgise „Europe for Festivals, Festivals for Europe“ kui kõrgetaset esindav üritus.

Kujutava ja rakendus kunsti sihtkapitali rahaliste vahenditega on toetatud Eesti Disainerite Liitu, Eesti Disainikeskust ja Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuseumi (ETDM). Sealjuures kõige suuremate summadega toetati muuseumi kollektsiooni omandamist. Teisteks rahastamise eesmärkideks olid:

- Eesti disaini väljapanek Milano Disaininädalal;
- näituse „Euroopa kultuur keraamikas barokist tänapäevani“ korraldamine ETDM-s;
- Disainiöö festivali läbiviimine

2015. ja 2016. aastal eraldas Eesti Kultuurkapitali nõukogu rahalisi vahendeid MTÜ-le Disainiöö nimelt Disainiöö ettevalmistamiseks ja läbiviimiseks. 2015. aastal toetas nõukogu Eesti disaini tutvustava raamatu "Woods and the Sea: Estonian Design and the Virtual Frontier" väljaandmist. Raamatute väljaandmist toetas ka kirjanduse sihtkapital.

Eesti Kultuurkapital toetas disaini valdkonda 2015. aastal 254 tuhande euroga (2016. a 331 tuhande euroga; tabel 5.5), millest ligi 102,5 tuhat eurot (2016. a 209,6 tuhat eurot) katsid arhitektuuri sihtkapitali

eraldised; 101,6 tuhat eurot (2016. a 88,6 tuhat eurot) kujutava ja rakenduskunsti sihtkapitali eraldised; 47 tuhat eurot (2016. a 31 tuhat eurot) eraldas Eesti Kultuurkapitali nõukogu ja 3,2 tuhat eurot (2016. a 1,8 tuhat eurot) kirjanduse sihtkapital.

Tabel 5.5. Eesti Kultuurkapitali eraldised aastatel 2011, 2015 ja 2016 (tuhat eurot)

Institutsioon	2011	2015	2016
Kujutava ja rakenduskunsti sihtkapital			
Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum	-	96,8	82,1
Eesti Disainerite Liit	8,5	2,8	2,5
Eesti Disainikeskus MTÜ	16,5	-	2,0
Disainiöö MTÜ	-	2,0	2,0
Eesti Moedisaini Liit	3,0	-	-
Kokku	28,0	101,6	88,6
Arhitektuuri sihtkapital			
Eesti Disainerite Liit	103,6	93,5	174,6
Eesti Disainikeskus MTÜ	4,5	4,0	12,0
Disainiöö MTÜ	19,8	5,0	3,5
Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum	-	-	19,5
Eraisikud	3,2	-	-
Kokku	131,1	102,5	209,6
Kirjanduse sihtkapital			
A-Disain OÜ	-	3,2	1,8
Kokku	-	3,2	1,8
Kultuurkapitali nõukogu			
Disainiöö MTÜ	-	27,0	31,0
Eesti Disainerite Liit	-	20,0	-
Kokku	-	47,0	31,0
KOKKU	159,1	254,3	331,0

Allikas: Eesti Kultuurkapital

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS) loodi 2000. aastal ja see on riikliku ettevõtluse tugisüsteemi üks suuremaid institutsioone, mille ülesandeks on ettevõtluse- ja regionaalpoliitika edendamine Eestis. EAS eraldab ettevõtjatele, teadusasutustele, avalikule ja kolmandale sektorile mitmeid rahalisi toetusi. Aastatel 2015-2016 on disaini valdkonnale eraldatud:

- loomemajanduse tugistruktuuride arendamise toetust;
- innovatsiooniosakute toetust;
- innovatsiooniosakuid;
- loomemajanduse ettevõtete ekspordivõime arendamise toetust;
- starditoetust;
- loomemajanduse taristu ja tehnoloogilise võimekuse arendamise toetust.

Kokku on aastatel 2015-2016 EAS-i poolt disainiga tegelevatele firmadele eraldatud ligi 1,2 miljonit eurot (vt tabel 5.6).

Tabel 5.6. EAS-i eraldised* disaini valdkonna ettevõtetele 2011, 2015 ja 2016 (tuhat eurot)

Meede	2011	2015	2016
Alustava ettevõtja stardi- ja kasvutoetus	26,1	-	-
Teadmiste ja oskuste arendamise toetus	4,7	-	-
Loomemajanduse tugistruktuuride toetus	225,0	-	-
Loomemajanduse tugistruktuuride arendamise toetus	-	299,8	-
Loomemajanduse taristu ja tehnoloogilise võimekuse arendamise toetamine	-	-	262,0
Innovatsiooniosakute toetus	30,1	30,7	-
Innovatsiooniosak	-	4,0	20,6
Ekspordivõime arendamise toetus	85,0	-	-
Loomemajanduse ettevõtete ekspordivõime arendamise toetus	-	165,2	383,2
Starditoetus	17,6	-	15,0
Teadmiste- ja tehnoloogiasiirde baasfinantseerimise ja eriprojektide toetamine (2007-2013); EKA	120,5	-	-
KOKKU	509,0	499,7	680,7

* otsustatud finantseerida

Allikas: Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus

Alates 2012. aastast kuuluvad disainerid innovatsiooniosaku teenuseosutajate ringi ning selle kaudu pakub EAS tootmisettevõtetele disainialast toetust, mis soodustab väikese ja keskmise suurusega ettevõtete koostööd disaineritega uute toodete ja teenuste väljatöötamisel, samuti ka tehnoloogiate arendamisel. Lisaks eeltoodule on Haridus- ja Teadusministeerium läbi SA Archimedes toetanud Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia 2014.-2015. aastate õppekava "Tootearendusvõimekuse tõstmine" summas 361 tuhat eurot, mis mõjutab disaini valdkonna tulevikku.

5.3.2 Organiseeritus

Disaini valdkonnas on loodud ja tegutsevad mitmed tugiorganisatsioonid.

Eesti Disainerite Liit (EDL)⁷ on loomeliit, mis ühendab sadakond Eesti toote-, tekstiili, moe- ja graafilist disainerit. EDL peab oma ülesandeks disainiteadlikkuse kasvatamist ühiskonnas; disaineritele elukestvat enesetäiendamise pakkumist ning disainerite õiguste eest seismist. EDL korraldab regulaarselt harivaid loenguid, töötubasid, konkursse. EDL eesmärgiks on Eesti disainipotentsiaali tutvustamine Eestis ja välismaal, selleks osaletakse igal aastal messidel ja välisnäitustel. EDL on riikliku disainipoliitika loomise algataja. Disaini nõudluse ja pakkumise suurendamiseks teeb EDL koostööd Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga, Kultuuriministeeriumiga ning kõrgkoolidega disaini valdkonna arendamise meetmete väljatöötamiseks. On osalenud rahvusvaheliste katusorganisatsioonide (International Council of Societies of Industrial Design, Bureau of European Design Associations, Design For All Europe ja Europe Design Management) töös, sh ka juhatuste koosseisudes ning koostööprojektides, mille teemadeks on kaasav disain, tervishoiudisain (EHDM), disainijuhtimine jm.

⁷ www.edl.ee

Alates 2006. aastast annab EDL välja kolmes põhikategoorias tootedisainiauhinda BRUNO (Eesti Disainiauhindade raames), nendeks on:

- parim elukeskkondliku toote disain, siin mõeldakse valgusteid, erinevaid tekstiile jne;
- parim elustiili toote disain, siin mõeldakse kantavate toodete disaini (rõivad, kotid, kingad jne);
- parim insenertehnilise toote disain, siin mõeldakse liikumisvahendeid, telefone, arvuteid jne;

Koos MTÜ-ga Disainiöö⁸ korraldab EDL alates 2006. aastast disainifestivali Disainiöö. 2010. aastal asutas EDL Eesti Disaini Maja, mis on platvormiks Eesti disainerite loomingu tutvustamiseks ja kommertsialiseerimiseks läbi erinevate müügikanalite koduturul ja välismaal. Müügitulu investeeritakse erinevatesse Eesti disaini tutvustavatesse projektidesse. Lisaks sellele on avatud ka Tallinna Disaini Maja (TDH), mis pakub Eesti disaini unikaalset ja väärikat valikut moest mööblini koos ostuvõimalusega. Ühekorraga saab TDH-s välja panna ligi 80 disainibrändi.

Eesti Disainikeskus (EDK)⁹ on disainivaldkonna ühendaja ja edendaja, mis viib kokku ja on partneriks disaineritele, ettevõtjatele, avaliku sektori esindajatele, poliitikakujundajatele ja kõigile neile, kes tahavad Eesti disaini arengule kaasa aidata.

Eesti Disainikeskuse strateegilisteks eesmärkideks on:

- kasvatada teadlikkust, et disain on oluline konkurentsieelis ja lisandväärtuse andja;
- selgitada, et oskuslik ja strateegiline disainikasutus ettevõtetes on kasvanud Eestis disainitud toodete ja teenuste ekspordipotentsiaali;
- selgitada, et Eestis on poliitika- ja avalike teenuste kujundamine inimkeskne ja jätkusuutlik, avaliku sektori disainimõtlemise kompetents on kasvanud ning selle kasutamine järjest suureneb (nt erinevates riigiasutustes, kus teenindatakse elanike);
- selgitada, et Eesti disainibüroode disainijuhtimise kompetents on rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline.

Eesti Moedisaini Liit¹⁰ (EML) on asutatud 2007. aastal. Liidu põhitegevuseks on moedisaineritele väljendusvõimaluste loomine ja tugiorganisatsioonina tegutsemine. Nende eesmärkide saavutamiseks korraldab EML aastast 2007 Tallinn Fashion Weeki, et ärgitada disainereid mõtlema loomingule kui ettevõtja ja pakkuda võimalust moedisaineritele end harida erialaekspertide seminaridel.

Eesti Kujundusgraafikute Liit¹¹ (EKGL), mis ühendab kujundusgraafika loomealadega tegelevaid professionaale, loodi 1993. aastal. Liidu liikmeteks on 115 loovisikut, kes tegelevad kas ühes või mitmes kujundusgraafika valdkonnas, nagu raamatukujundus, illustratsioon, koomiks, plakat, graafiline disain-, kirjagraafika, kalligraafia, supergraafika, infograafika jne.

Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumi (ETDM) tegevuse eesmärgiks on Eesti tarbekunsti ja disaini ning sellega seotud materjali kogumine, säilitamine, uurimine ning vahendamine hariduslikel, teaduslikel ning elamuslikel eesmärkidel.

⁸ www.disainioo.ee.

⁹ www.disainikeskus.ee

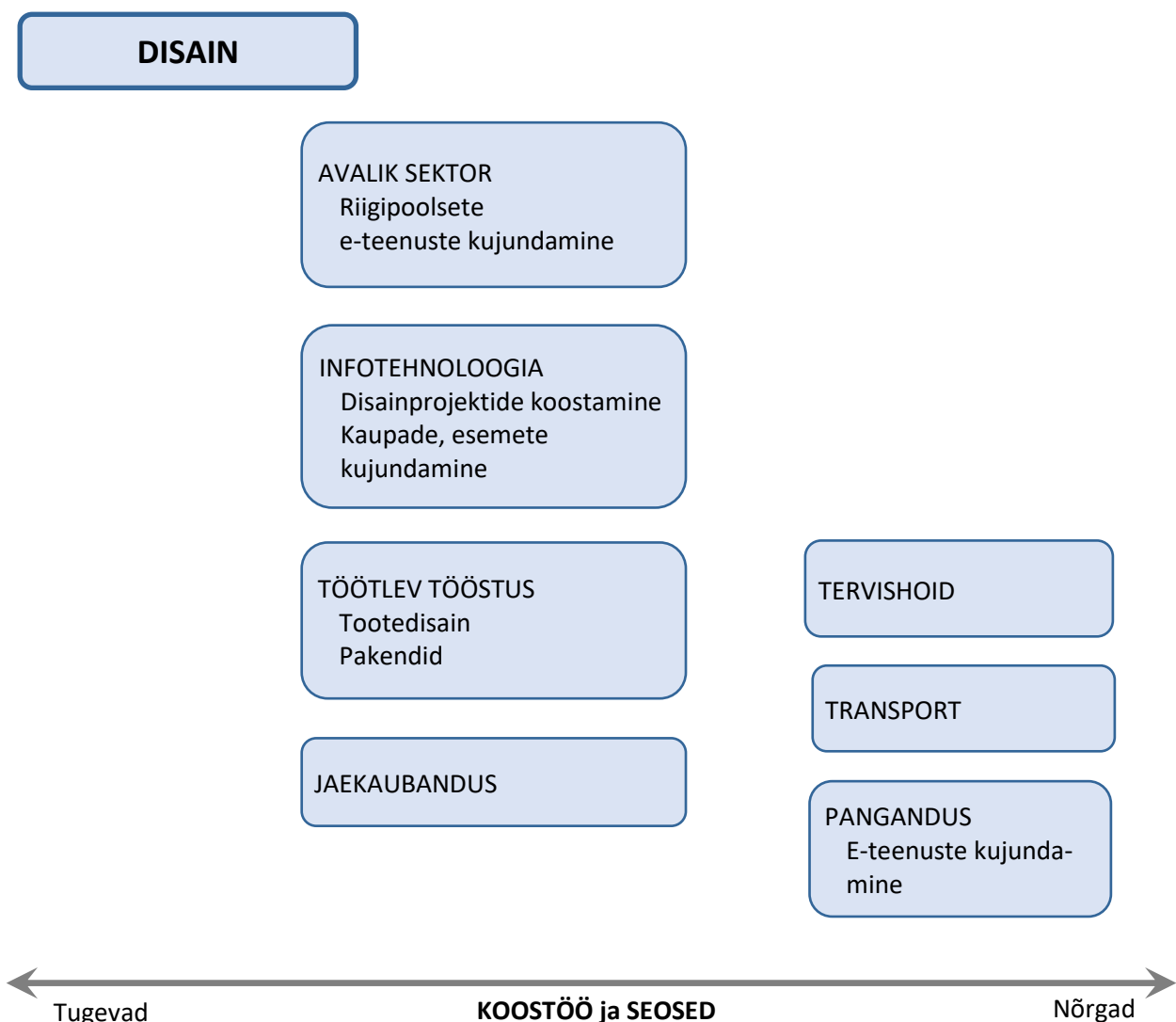
¹⁰ www.estonianfashion.eu

¹¹ www.ekgl.ee

5.3.3 Seosed teiste tegevusvaldkondadega ja loomemajanduse sektoritega

Tänapäeval kasutatakse disaini praktiliselt kõikjal ning disaini valdkond on seotud paljude tegevusaladega (joonis 5.2). Avalik sektor on suurimaks disainiteenuste tellijaks. Tootedisain on seotud töötleva tööstusega. Põhiliselt ostavad ettevõtted disainiteenust sisse, kõige rohkem disainereid töötab rõivatootmises. Enamik toiduainete ja joogitootmise ettevõtteid ostab disainibüroodelt või reklaamiagentuuridelt sisse pakendidisaini. Disainerite teenust kasutatakse ka infotehnoloogias, jaekaubanduses ja teistes teenindusharudes, mille tulemusel areneb teenusedisain kiiresti. Viimasel ajal on kiiresti arenenud finantssektori, eriti internetipanganduse disain. On laienenud disaini kasutamine tervishoius jne.

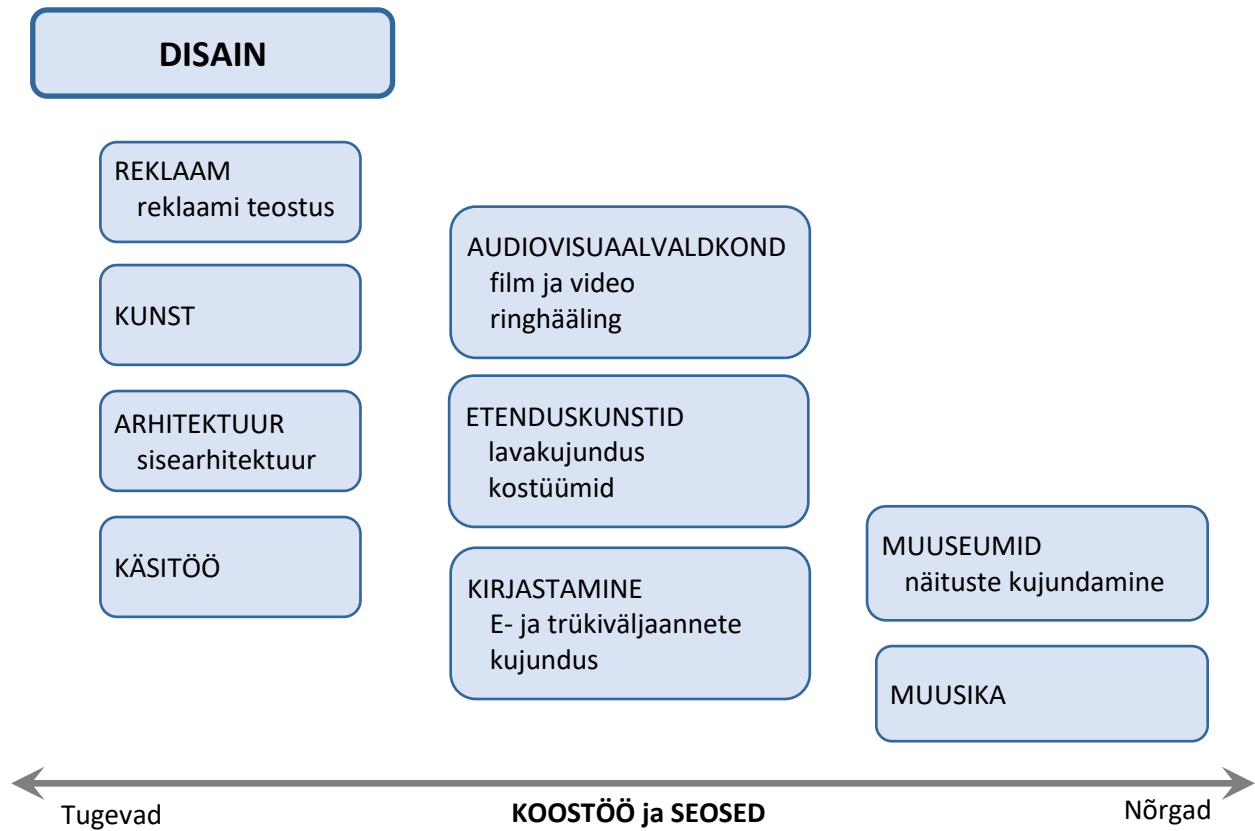
Joonis 5.2. Disaini seosed teiste tegevusvaldkondadega

Disain on seotud ka teiste loomemajanduse valdkondadega. Väga tihe seos on disaini ja reklaami valdkonna vahel (joonis 5.2). Disainisektoriga on tihedalt seotud käsitöö valdkond, kuna paljud Eestis tegutsevad disainerid valmistavad oma toodangu käsitsi. Disainerite teenust kasutatakse ka teistes loomemajanduse sektorites. Lavakunst vajab kostüümide disaini, muusika valdkond kasutab disainerite

abi visuaalse identiteedi väljatöötamisel, trükindus küljendamises. Laialdaselt on levinud disainerite ja sisearhitektide koostöö.

Joonis 5.3. Disaini seosed teiste loomemajanduse valdkondadega

5.4. HARIDUS

Disainialast kõrgharidust pakuvad Eesti Kunstiakadeemia (EKA) ja Tallinna Tehnikaülikool (TTÜ). Rakenduskõrgharidust saab omandada Tartu Kõrgemas Kunstikoolis (TKK), Eesti Ettevõtluskõrgkoolis Mainor ja Euroakadeemias. Tartu Ülikooli Pärnu Kolledžis on olemas kaks magistriõppeprogrammi – „Heaolu- ja spaateenuste disain ja juhtimine“ ning „Teenuste disain ja juhtimine“. Tallinna Ülikooli Haapsalu Kolledžis õpetatakse käsitöetehnoloogiat ja disaini. Kutseharidust pakuvad Tartu Kunstikool ja Kuressaare Ametikool.

Õppeaastal 2015/2016 omandas disainialase kõrghariduse 209 inimest (vt tabel 5.7). Pooled nendest (106 lõpetajat) said hariduse Eesti Kunstiakadeemiast (EKA), nende seas 86 bakalaureuseõppe lõpetajat, 19 magistriõppe lõpetajat ja 1 inimene, kelle õppekavaks oli „Kunst ja disain“, omandas doktorikraadi. Tallinna Tehnikaülikoolis oli 11 magistriõppe lõpetajat. Tartu Kõrgem Kunstikool oli lõpetajate arvu poolest teisel kohal (32 inimest). Kõige populaarsemaks osutus meedia ja reklaamidisaini õppekava (11 lõpetajat). Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor lõpetas õppeaastal 2015/2016 üheksa inimest, nende õppekavaks oli „Disain ja loovettevõtlus“. Peaaegu sama palju oli Euroakadeemia lõpetajaid (8 inimest). Tallinna Tehnikakõrgkool valmistab ette rõivaste tehnilise disaini ja tehnoloogia spetsialiste ning selle eriala on omandanud 19 õppijat. Ekspertide hinnangul, mida kinnitavad ka Haridus- ja Teadusministeeriumi andmed, on disainialase kõrghariduse omandamine koondunud põhiliselt kahte õppeasutusse, nendeks on Eesti Kunstiakadeemia ja Tartu Kõrgem Kunstikool. EKA disaini teaduskond pakub järgmisi õppekavasid¹²: disain ja rakenduskunst (MA), graafiline disain, ehte ja sepakunst, keraamika, klaasikunst ja disain, meediagraafika, moedisain, nahakunst, aksessuaari ja köitedisain, tekstiilidisain, tootedisain, kunst ja disain (doktoriõpe). EKA-s õpitakse graafilise disaini osakonnas visuaalset kommunikatsiooni, kusjuures vahendeid, mida selles protsessis kasutatakse, on mitmeid: kiri, märk, värv, pilt, liikuv pilt, kompositsioon, vorm jne. Nahakunsti, aksessuaari- ja köitedisaini eriala õppesse on koondunud kaks valdkonda – aksessuaaride disain ja raamatuköitmine. Aksessuaariprojektide alla kuulub kottide, jalatsite, sõrmkinnaste ning peakatete disain ja valmistamine. Köitedisaini koolitamise programm näeb ette nii traditsioonilist köitekunsti kui ka kaasaegse disaini õpetamist. Tallinna Tehnikaülikool ja Eesti Kunstiakadeemia on välja töötanud rahvusvahelise magistri ühisõppekava „Disaini ja tehnoloogia tulevik/Design & Technology Future“, mille eesmärgiks on siduda teadus, tehnoloogia ja disain ühtseks loovaks distsipliiniks. Õppekava oluliseks osaks on praktilised tootearendusprojektid, mis viiakse ellu koos Eesti ettevõtetega.

Tartu Kõrgemas Kunstikoolis on võimalik omandada disaini või sellega seonduvat haridust mitmes osakonnas¹³. Tekstiili õppekava eesmärk on anda kvaliteetne rakenduskõrgharidus tekstiili valdkonnas. Õppekava omandamise käigus valmistatakse ette mitmekülgsete teadmiste ja oskustega kunstnikke/disainereid, kes suudavad loovalt lahendada erinevaid ülesandeid. Lõpetajatel peab olema terviklik ettekujutus kunsti ja disaini valdkonna arengumehhanismidest ning nad peavad valmis olema tööks valdkonnaga seotud ettevõtetes. Meedia ja reklaamidisaini õppekava eesmärgiks on anda kvaliteetne rakenduskõrgharidus meedia- ja reklaamikunsti valdkonnas. Samuti on õppekava eesmärgiks tagada professionaalide järelkasv meedia- ja reklaamitööstuses, sellel alal oli kõige rohkem lõpetajaid (11 inimest). Mööblidisaini ja restaureerimise õppekava annab rakenduskõrghariduse mööbli valdkonnas spetsialiseerumisega kas disainile või restaureerimisele.

¹² www.artun.ee

¹³ www.artcol.ee/õppekavad

Tabel 5.7 Disaini valdkonna kõrgharidusega lõpetajate arv perioodil 2008/2009–2015/2016

KÕRGHARIDUS	KOKKU 2008-2012	KOKKU 2013-2016	sh 2015/2016
Eesti Kunstiakadeemia (EKA)	383	403	106
Graafiline disain	104	96	20
Tootedisain	42	43	15
Ehte ja sepakunst	23	35	6
Keraamika	14	18	5
Klaasikunst ja disain	17	7	2
Tekstiilidisain	15	15	4
Moedisain	22	21	4
Moestilistika	10	27	11
Nahakunst, aksessuaari- ja köitedisain	14	22	8
Sisearhitektuur ja mööblidisain	60	36	-
Meediagraafika	-	27	17
Disain ja rakendus kunst	15	52	13
Keraamika ja klaasikunst	17	-	-
Tekstiili,- moe- ja nahakunst	28	-	-
Kunst ja disain	2	4	1
Tallinna Tehnikaülikool (TTÜ)	-	27	11
Disaini ja tehnoloogia tulevik	-	27	11
Tartu Kõrgem Kunstikool	122	130	32
Nahadisain ja restaureerimine	22	29	7
Tekstiilidisain	28	23	7
Mööblidisain ja restaureerimine	31	31	7
Meedia ja reklaamidisain	41	47	11
Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor	138	103	9
Disain ja loovettevõtlus	138	103	9
Euroakadeemia	55	16	8
Moedisain	55	16	8
Tallinna Tehnikakõrgkool	39	96	19
Rõivaste tehniline disain ja tehnoloogia	39	96	19
Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž	7	61	16
Teenuste disain ja juhtimine	-	26	12
Heaolu- ja spaateenuste disain ja juhtimine	7	35	4
Tallinna Ülikooli Haapsalu Kolledž	-	33	8
Käsitöö tehnoloogia ja disain	-	33	8
KÕRGHARIDUS KOKKU	744	869	209
<i>Bakalaureuseõpe</i>	374	318	86
<i>Magistriõpe</i>	59	169	46
<i>Doktoriõpe</i>	2	4	1
<i>Rakenduskõrgharidusõpe</i>	309	378	76

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium

Arvestades teenusedisaini kiiret arengut, käivitas Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž 2011. aastal magistriprogrammi „Heaolu- ja spaateenuste disain ja juhtimine“ ja 2013. aastal magistriprogrammi “Teenuste disain ja juhtimine”, mille 2015/2016 õppeaastal lõpetas vastavalt 4 ja 12 õppurit. Tallinna Ülikooli Haapsalu Kolledž pakub rakenduskõrghariduse raames käsitöö tehnoloogia ja disaini programmi, kus 2015/2016 õppeaastal oli 8 lõpetajat.

Lisaks kõrgharidusele sai omandada disainialase kutsehariduse. Tartu Kunstikooli lõpetas 2013-2016 aastatel 45 dekoraator-stilisti, kusjuures 2015/2016 õppeaastal oli 19 lõpetajat. Kuressaare Ametikooli lõpetajate seas oli 2013-2016 aastatel 68 dekoraator-stilisti ning õppeaastal 2015/2016 oli 8 lõpetajat.

5.5. TUGEVUSED, NÕRKUSED, ARENGUVÕIMALUSED JA TAKISTUSED

Tugevused

- On välja töötatud ja kinnitatud „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“, milles on toodud välja disaini valdkonna arengusuunad aastani 2020.
- Disaini valdkonna arendamiseks on välja kujunenud tugistruktuurid, eelkõige Eesti Disainerite Liit ja Eesti Disainikeskus.
- Solarise keskuses ja veel mitmes kohas on avatud Eesti Disaini Maja. Tallinnas Rotermanni kvartalis on olemas Eesti disaini esitlus- ja ostukeskkond Tallinn Design House, selle esindusruumis on Eesti disaini väljapanek moest mööblini.
- Hästi töötav rahvusvaheline võrgustik ning Eesti Disainerite Liit on rahvusvaheliste disaini katusorganisatsioonide ICSID – International Council of Societies of Industrial Design, BEDA–Bureau of European Design Associations, EIDD Design For All Europe ja Europe Design Management auhinna ühingu liige.
- On olemas disainibüroode andmebaas ning bürood on hakanud järjest rohkem koostööd tegema nii omavahel kui tootmisettevõtetega.
- Mitmed organisatsioonid tegelevad Eesti disaini tutvustamisega rahvusvahelisel areenil.
- Igal aastal viiakse läbi Disainiöö ja kaks korda aastas viiakse Kultuurikatlas läbi disainiturg, kus on 4000 - 5000 külastajat.
- Disainiöö raames korraldab EDL üritust Disainitänav, kus on tuhandeid külastajaid.
- Üle aasta antakse välja mitmeid disainiauhindu.

Nõrkused

- Kutsestandardite ehk disainerite atesteerimissüsteemi puudumine.
- Disainiteenust pakuvad disainibürood on enamuses 1-2 inimese väikeettevõtted ning see takistab arengut ja suuremate tellimuste vastuvõtmist.
- Teenuste pakumisel on disainibüroodel vähene strateegilise mõtlemise võimekus.
- Disaini valdkonna ettevõtete ekspordivõime on suhteliselt nõrk. Vähesed Eesti disainerid on rahvusvahelisel turul tuntud.
- Intellektuaalse omandi osas madal teadlikkus nii ettevõtjate kui disainerite poolt.

Arenguvõimalused

- Väikese kodumaise nõudluse tingimustes (eriti tööstusdisaini osas) peab otsima ekspordivõimalusi. See eeldab pakutava toote/teenuse paremat kvaliteeti ning finantstuge (loome-majanduse tugistruktuuride raames) välisturgudele sisenemiseks, mis aitaks osaleda rahvusvahelistel hangetel ning müüa üksikute disainerite ja disainibüroode tooteid/teenuseid välismaistele potentsiaalsetele klientidele. Selle tulemusena kujuneks Eesti disaini rahvusvaheline maine.
- Disainibüroode arengu ja ekspordialaseks nõustamiseks on tarvilik koolitada ettevõtluskonsultante, kes tunnevad disaini, intellektuaalomandi jt arendustegevustega seotud spetsiifikaid.
- Tegutsevate disainerite professionaalsuse tõstmine ja säilitamine, selleks peab olema pidev arenguprogramm. Koolituste käigus tutvustatakse uusi tehnoloogiaid, materjale, töövõtteid, korraldatakse õppereise.

- Disainialaste teadmiste ja oskuste vahendamine ettevõtetesse: koolitus, nõustamine, ettevõtete disainialase nõustamisteenuse toetamine, rahvusvahelise töökogemusega disainerite kaasamine Eesti ettevõtetesse, disaini väärtustamine ettevõtluse toetusmeetmetes, disaini ja muude sektorite koostöös elluviidavate klasterialgatuste toetamine.
- Horisontaalne disainist lähtuv koostöö erinevate valdkondade vahel.
- Info kättesaadavuse parandamine: disainikasutuse uuringute läbiviimine erinevates majandus-sektorites.
- Maailmas toimuva arenguga sammupidamine.

Takistused

- Hinnapõhiste riigihangete korraldamine ei soosi Eesti disaini, kuna ei võimalda tegeleda loova arendusega disaini mõistes, muutust ja loovust on väga keeruline protsessi käigus lisada.
- Valdav osa Eesti ettevõtetest ei näe disaini potentsiaali strateegiliste eesmärkide saavutamisel ja lisandväärtuse loomisel ning ei saa aru, et disaineri kaasamine on pigem tulu kui kulu.
- Tootjate madal riskivalmidus.
- Ettevõtluspoliitika on tööstusvedurite poole kaldu (ettevõtete käibed on väikesed, st ei vasta EAS-i toetusmeetmete kriteeriumidele) ning keskendub efektiivsuse tõstmisele ja optimeerimisele, mitte arendusele ja lisandväärtuse tõstmisele.
- Eesti ülikoolides pakutav disainiharidus ei tule valdkonnas toimuvatele muutustele piisavalt kiiresti järele ja on liiga kinni kohalikes traditsioonides.
- Disaini valdkonna isoleeritus.

5.6. ARENGUPROGNOOS 3-5 AASTAKS

2014. aastal kinnitas Riigikogu dokumendi „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“¹⁴, mis sisaldab kultuuripoliitika kujundamise ja elluviimise põhimõtteid. Disaini valdkonnas on riik seadnud eesmärgiks järgmised põhimõtted ja prioriteedid:

- Disaini roll on aidata kaasa uuenduslike, funktsionaalsete, keskkonnasäästlike, kasutajasõbralike ja atraktiivsete toodete ja teenuste väljatöötamisele ning kaasavate ja turvaliste keskkondade kujundamisele.
- Riik soodustab disainerite ja disainibüroode tegevust, sest kvaliteetne disainiteenus aitab kaasa lisandväärtuse loomisele teistes majandusharudes ja suurendab seeläbi Eesti ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet.
- Riiklikud toetusmeetmed on suunatud nõudluse suurendamisele kvaliteetse disaini ja sellel põhineva tootearenduse järele. Selleks väärtustatakse riigihangete tingimustes disaini, tõstetakse disainialast teadlikkust ja soodustatakse disainerite, ettevõtete ja teadusasutuste koostööd projektitoetuste, innovatsiooniosakute ja ettevõtluskeskuste toetamise kaudu. Oluline on tõsta avalikkuse üldist teadlikkust disaini kultuurilistest, sotsiaalsetest, majanduslikest ja keskkondlikest väärtustest ning jätkata Eesti disaini tutvustamist rahvusvahelisel areenil.
- Disainihariduse kvaliteedi tõstmiseks tuleb tagada õppe rahvusvahelises, praktikavõimalused ettevõtetes ning ühisõppekavad ja -projektid disaini- ja tehnoloogiaharidust andvate ülikoolide vahel. Õppekavade väljatöötamisel tuleb tagada, et kaasatud oleksid ettevõtjate esindajad.

Lisaks riiklikule dokumendile „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ on väljatöötamisel disaini arengukava, mille eesmärgiks on arendada disaini valdkonda nii, et see suudaks rohkem panustada Eesti avaliku- ja erasektori loomesse. Nimetatud programm ei ole riiklik poliitika, vaid disaini valdkonna initsiatiiv ühendada jõud ühiskonna ja valdkonna arenguks.

Väljatöötamisel oleva arengukava eesmärgid:

- inimkeskse ja jätkusuutliku ühiskonna loomine;
- konkurentsivõimelise ettevõtluse arendamine;
- disain peab olema paremini teadvustatud ja tunnustatud;
- kõrgetasemeline disainiharidus;
- konkurentsivõimeline disainiteenus;
- disainerite poolt loodud brändid peavad olema rahvusvaheliselt läbilöögivõimelised.

Valdkonna ekspertide hinnangul on toodud arengusuunad lähimal 3-5 aastal peamiseks eesmärkideks.

¹⁴ www.kul.ee

5.7. EKSPERDID JA ÜMARLAUD

Avaldame tänu töö valmimisele kaasa aidanud ekspertidele. Valdkonna töö on läbi arutatud 20. veebruaril toimunud ümarlaul.

Nimi	Organisatsioon, ettevõte	Osalemine ümarlaul
Ilona Gurjanova	Eesti Disainerite Liit	✓
Monika Järg	Eesti Disainerite Liit	✓
Kärt Summatavet	Eesti Disainerite Liit	✓
Tõnis Vellama	Eesti Disainerite Liit	✓
Tiia Vihand	Eesti Disainikeskus	✓
Pille-Liis Milvere	Eesti Disainikeskus	
Kaidi Krimm	TLG Hotell OÜ	
Martin Pärn	Tallinna Tehnikaülikool	✓
EKI partneritest osalesid:		
Anu-Maaja Pallok	Kultuuriministerium	✓
Indrek Rünkla	Kultuuriministerium	✓
EKI töögrupist osalesid:		
Evelin Ahermaa	Eesti Konjunktuuriinstituut	✓
Kiira Martens	Eesti Konjunktuuriinstituut	✓

Lisa 5.1. Disaini valdkonna tegevused Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK) järgi

74101 Disainerite tegevus

- tekstiili-, rõiva-, jalatsi-, ehte- ja mööblidisain;
- muude sisekujunduselementide ning muude moe- ja tarbekaupade disain;
- tööstusdisain, st toote spetsifikatsiooni ja väliskujunduse loomine ja arendamine, mis optimeeriks kasutamist, väärtust ja välimust, k.a materjalide, mehhanismide, vormi värvilahenduse, faktuuri ja pinnaviimistluse kindlaksmääramine, võttes arvesse inimeste omadusi ja vajadusi, ohutust ning turunõudlust;
- pakendidisain;
- graafiline disain;
- 3-mõõtmeliste mudelite loomine;
- sisekujundajate tegevus;
- siseruumide dekoreerimine, k.a vaateakende kaunistamine, müügilette, -laudade dekoreerimine.